

לבירור דרכנו בלימוד אברהם בר דוד .

ברצוני להתייחס לדרך הלימוד שלנו במר"ץ, להביע דברים שזה זמן רב מפריעים לי ואיני יכול שלא לאמרם, ובעז"ה לנסות לברר את רצונו יתברך מאיתנו. אדון בשני תחומים:
א. דרכנו בלימוד גמרא בעירן.
ב. דרכנו בלימודי הבקיאות.

א. הגמרא בסנהדרין צט, ע"ב, אומרת:
"אמר ר' אלעזר: כל אדם לעמל נברא, שנאמר:
כי אדם לעמל יולד. איני יודע אם לעמל פה
נברא, אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר: כי
אכף עליו פיהו, הוי אומר: לעמל פה נברא.
ועדיין איני יודע אם לעמל תורה, אם לעמל
שיחה, כשהוא אומר: לא ימוש ספר התורה הזה
מפיך, הוי אומר: לעמל תורה נברא".
מכאן, שעלינו לקנות את מעלת הנפש של אנשי עמל, ולא לחשוב שדברים יגיעו אלינו ללא מאמץ; ודוקא בלימוד תורה. וכן תיקנו חז"ל בברכת התורה: "לעסוק בדברי תורה", שהרי העסק והעמל חד הם.

בעסקנו בהדרכת חז"ל בהבנת עמלה של תורה, צריכים אנו לברר למה עלינו להגיע ע"י עמל התורה. המהר"ל ב"תפארת ישראל" פרק בו, "ראוי אל האדם להיות מתדבק בתלמוד, כי ע"י התלמוד יכול להוציא שכלו אל הפועל ולהביין

דבר מתוך דבר כאשר ראוי לאדם".

ובהמשך שם, מביא המהר"ל את הגמ' בפסחים ג, ע"א:

"כי הא דרב יוסף בריה דרב יהושע בן לוי

חלש ואיתבגיד (רש"י: גוע ופרחה רוחו). כי

הדר (כשהבריא) אמר ליה אנוה: מאי חזית?

אמר ליה: ...שמעתי שהיו אומרים: אשרי מי

שבא לכאן ותלמודו בידו, ושמעתי שהיו אומרים:

הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתו".

ושואל על זה המהר"ל: "ויש לשאול מה ענין אלו שניהם זה לזה, אשרי מי שבא ללימודו בידו והרוגי לוד? אבל פירוש

זה, מפני שהעולם הבא הוא עולם קדוש נבדל

מן הגשמי, והעוה"ז הוא עולם גשמי, ולכן היו

אומרים: אשרי מי שבא לכאן וגמרא בידו, כי

כאשר הגמרא בידו הוא שכלי. ולא כן כאשר אין

עימו התורה, ותורתו הוא ספר המונח על השולחן,

שבשביל זה איבנו אדם שכלי, ואין עוה"ב שהוא

עולם הנבדל בלתי גשמי ראוי לו. ולכן אמרו:

אשרי מי שבא לכאן וגמרא בידו, שבזה נחשב

אדם שכלי מוכן אל העולם הנבדל הבלתי גשמי".

(לענין ההשוואה להרוגי לוד, עיי"ש בהמשך דבריו, ואכמ"ל).

אם כן, ע"י לימוד הגמרא בעיון, אנו שואפים לקנות את השכל התורני והבכון, כדי להתדבק בבורא בעוה"ז ובעוה"ב. וכן מצאנו בחגיגה, פרק ב, משנה א: "וכל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם". והרמב"ם בפירושו למשניות, ביאר: "באמרת: כל שלא חס על כבוד קונו, רוצה בו, מי שלא יחוס ויחמול על שכלו, כי השכל הוא כבוד ה'".
ונדמה שלזאת התכוון אף המהר"ל.

לאחר שהתברר, כי בתורה יש לעמול, והוזהר גם לשם מה, נותר עוד לבחון את עצמנו, האם אנו, אברכי מר"ץ, עמלים בתורה כך שבאמת נקבה שכל של תורה? האם עלינו יאמר: אשרי מי שבא ותלמודו בידו?

דומני, שאכן אנו עמלים, ולא בבטלים עסקינן. אך במה מתרכז עיקר עמלנו? במקום שבעסוק בכוחות עצמנו בהבנת סוגיות, בראשונים ואולי אף מעט באחרונים, ובתמודד בעצמנו, בהדרגת הרמי"ם כמובן; אנו עסוקים בעמל אחר, קשה לא פחות: במרדף אחר השעורים הניתנים בגמרא. אין ספק, השעורים מעולים, וחשובים מאד לביאור הסוגיא ולימודה; אך כשיש צורך להתכוון לקראת השעור ולחזור עליו לאחריו, מתברר שחברים רבים אמנם מספיקים לעבוד על גמרא רש"י, ולרוב גם על תוספות וחלק מהראשונים, אך רק בלימוד ראשונים. אף לא אחד, כמעט, מגיע לשיעור כשבידו סוגיא מגובשת ומבוררת. אם אין די זמן לעמול על הגפ"ת והראשונים בעצמנו, כיצד נקבה שכל של תורה? רק בעבודה עצמית, של עמל חוזר ונשנה, בוכל להתפתח בלימוד; ולכן צריכה להיות אפשרות, לכל אחד ואחד, לעמול לפי כוחותיו הוא. לא יתכן שאברכים, שבקרוב אי"ה יהיו מורים, רמי"ם, וכד', ילמדו אך ורק את השיעורים, בלי לעיין גם בדברי הראשונים עצמם, ובלשונם המדויקת והמעמיקה.

לשיטת הלימוד הנוכחית יש אמנם כמה מעלות:

א. ההכוונה בדרך לימוד זאת מדוקדקת ומבוקרת, ולכן אין כמעט אפשרות "להתברר" בסוגיא.

ב. ההספק, מנחיבה כמותית, הוא רב.

ג. השעורים נותנים הרגשה טובה של הקפת הסוגיא וידיעתה.

אך כל זה יהיה טוב יותר, ופורה יותר לאחר העמל העצמי, של כל אחד ואחד כפי יכולתו, על בנין הסוגיא; עמל שבהכרח אף יסייע לזכור את שלמדו גם כעבור זמן.

כדי להשיג את ההתדבקות השכלית בקב"ה, צריך לאפשר לכל

אחד, כפי מבנה שכלו, לעמול בסוגיא. לאחר עמל כזה, נבוא באמת מוכנים לשעור; ואז לא יקרה שנשב בשעור קרוב לחצי שעה בלי

שמישהו יגיב, ישאל או יעיר, מכיוון שאיננו מסוגלים, בשמיעה

ראשונה, גם לקלוט את הדברים וגם לנסות לבקר אותם. דומני, שהשעור

הפך מאמצעי, שנועד לעזור לסכם את ידיעותינו ולגבשם לסוגיא ברורה

ומסודרת, למטרה בפני עצמה. ודאי חשוב מאד לחזור על השעור, אך

לא יתכן שהדבר יעשה רק מתוך המחברת בלא ללמוד גם את הסוגיא

בפנים, ובלי לטרוח ולעיין אף בראשונים.

אפשר לטעון, שרוב החברים לא יעמדו בזה, ואם תהא יותר מידי

חופשיות בלימוד הסוגיא, לא ידעו לבצל את הזמן כיאות. אמנם בכון,

שלפעמים כשיש הרבה זמן ללימוד סוגיא מסוימת, מתח הלימודים יורד; אך הסיבה לכך היא, שהורגלנו ללמוד רק תחת לחץ ומתח, התרגלנו לכך שכל הזמן מאיצים בנו; מובן שאם המצב ישתנה, ובלמד שאפשר וצריך ללמוד מתוך הרחבה ויישוב הדעת, לא ירפה עודף הזמן את מתח הלימודים, להיפך.

ועוד אפשר לטעון, שחלק בכבוד מן האברכים טרם הגיע לשלב שיוכלו ללמוד בעצמם סוגיא בעיון, ויש צורך להנחותם הדרך ולהגיש להם את הדברים על מגש של כסף. השאלה היא "אם לא עכשיו אימתי?" בקרוב בעז"ה בצא להוראה, אם לא נבצל את שהותנו במר"ץ כדי ללמוד כיצד ללמוד במחוזות עצמנו, מתי כן בגיע לכך? בכון אולי, שבתור מורים לא דורשים מאיתנו הרבה, ואיבנו צריכים לדעת ללמוד סוגיא בעיון; אבל, האם זאת מטרחתנו הסופית? האם יכולים אנו להסתפק בכך? חייבים אנו לשאוף לבצל את כל יכולתנו, את כל הכוחות שבתנו, הקב"ה, כדי לגלות את שמו בעולם. להתקשר ולהתקרב אליו ית', להעלות עימנו את כל ה-יש, ובפרט את אחינו בני ישראל באשר הם; טכנית, זה באמת יוצא לפועל ע"י ההוראה, אך שאיפתנו הסופית היא, ליותר מאשר ידע, שמורה צריך להפגין בכיתה.

ב. וללימוד הבקיאות. בניגוד להדרכה המפורשת של חז"ל, אנו לומדים ושוכחים, לומדים ולא זוכרים. כל כך התרגלנו לכך, שאפשר לומר, שאנו לומדים, בידיעה ברורה מראש, שתוך כמה חדשים ישכח הכל.

בטנהדרין צט, ע"א: "ר' יהושע בן קרחה אומר: כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזרע ואינו קוצר". כותב המהר"ל, "דרך החיים", פרק ו, עמ' שג, על גמרא זו:

"מי שלומד תורה ואינו חוזר עליה שדומה לזרע ואינו קוצר, ואין לך בזיון יותר ממי שזרע ומביח אותו לעופות השמים לאכול, הבה אין ספק שהוא מבזה את הזרע, כי אחר שזרעו מביחו לאכול לעוף השמים, וכך הוא מי ששבה ואין חוזר על תלמודו הוא מבזה את התורה".

ובהמשך, על דברי ר' יהושע האומר: "כל הלומד תורה ומשכחה דומה לאשה שיוולדת וקוברת", כותב המהר"ל שם: ".... וכך מי ששוכח תלמודו כאילו תחלת משבתו היה לשכחה ובודאי בדבר זה נחשב שהוא מבזה דבר ה'".

ובשבת קכג, ע"א בר' חננאל:

"ומסתברא (שהלכה) כר' חייא... והוה מהדר (חוזר) תלמודיה עליה כל תלתין יומין".

ר' חייא, שבוודאי למד וידע הרבה תורה, הצליח, בכל אופן, למצוא את הדרך לחזור על כל תלמודו כל שלשים יום. בסוף "אורות התורה" לרב קוק זצ"ל:

"הבני מוסיף לזרז למזורז כמוך שי' לשקוד על התורה ולחזור יפה על לימודך, כי זהו עיקר פרי הלימוד...".

"מאד נבהלתי ממה שראיתי שהבן חוזר רק שלש פעמים על תלמודך. הבני יודע ועד על פי הבסיון, כי אי אפשר כלל לזכות בחזרה של ג' פעמים. ואבקשך מאד להרגיל עצמך לחזור לכל

וכן שם:

הפחות עשר פעמיים כל פרק קודם שתתחיל פרק אחר".

ועוד שם:

"מהגדולים היקרים הללו תלמוד להרבות קנייניך בחכמה, למגמר ולמסנר, לתזור על לימודך בחשק ואהבה, לקנות ידיעה שלמה בגפ"ת כסדרן, לעשות העיקר עיקר והטפל טפל, כי לא ראיתי חכם גדול באמת כי אם מאותם שמשמיים עיקר עסקם בתלמוד וראשונים ללמד ולחזור כסדרן ממש, ביחוד בראשית ביכורי הילדות".

דומני, שבוכל להצליח יותר, אם בלמד במסגרת הבקיאות את המסכת שלומדים בעיון; דבר שיתן הרגשת סיפוק של סיום מסכת שלמה, וידרבן להשקיע יותר מאמצים. בלימודי הבקיאות בעסוק בכל המסכת, לפי תכנון מראש של הרמ"ם, תוך חזרה ושינון מספר פעמים כפי הדרכת חז"ל. הלימוד בעיון יכלול רק חלק קטן מן המסכת, שתלמד בעיקר ע"י עיסוק עצמי ומעמיק עפ"י הדרכת הרמ"ם והכוונתם. הצעתי, שפעם בשבוע ינתן שיעור, ע"י הרמ"ם של גמרא, על הדפים שבלמדו בבקיאות, שיעור שלא ידרוש הכנה מעבר למה שבלמד בבקיאות; ופעם בשבוע יתקיים שיעור על הסוגיות שבלמדו בעיון, כשלפני השיעור יהא מספיק זמן להכנה ותנתן הדרכה מדויקת כיצד להתכוון לקראתו ובאלו נושאים ועבייבים הוא ידון.

למותר לציין, שכל שינוי ובסיון לשפר טעון בראש ובראשונה הגעה בזמן לסדרים. לא תהא כל משמעות לשינויים בתכנית הלימודים אם נמשיך לאחר לסדר; כך וודאי אי אפשר להספיק הרבה.

ההצעות הב"ל הן תיאוריטיות בלבד, והדרך הטובה ביותר לבדקן היא ע"י ישומן לתקופת מה כתכנית לימודים בכולל. אפשר לעשות זאת בשתי דרכים: א. לחלק את האנרכים לשתי קבוצות. אחת תמשיך ללמוד במתכונת הרגילה, והשניה בדרך שהוצעה. ב. ללמוד בסדר בקר גמרא. סדר זה יותר

ארוך, והמוחות עדיין רעבנים, כך שאפשר יהא לעמול יותר בלימוד הגמרא. מובן ששינוי כזה יכול לפגוע בלימודי ההלכה, ויש לבחון ולשקול הכל בזהירות.

אשמח מאד לשמוע תגובות. חשוב שבוגרי מר"ץ, המסוגלים לבחון את תכנית הלימודים במבט מרחוק, יביעו את דעתם. וכך כל מי שיש לו ענין בסיון זה. יהי רצון, שדברי יתקבלו בגדר של "קבאת סופרים תרבה חכמה", ובזכה כולנו לעמול בתורה.